

TANKER FOR 50 ÅRS JUBILEET FOR FREDEN

«Det skal alltid strekkes ut en forsonende hånd»

Foto: SVEN T. ARNEBERG

Forsoning. Norsk skijeger bekranser russisk minnesmerke over falne i Louchi, russisk Nord-Karelen.

Det er både en kristen og en human plikt. Forsoning skal overvinne uforsonlighet og hat.

Det var Kong Haralds ord i forbindelse med 50 års-jubileet for freden. Også landsmenn som navnet på «gal side» var medregnet. Også den nåværende stortingspresident har offentlig sluttet seg til disse tanker. Utenkelig for bare få år tilbake.

Mitt arbeid med forskjellige tema fra 2. verdenskrig har flere ganger ført meg til Russland. På vårparten var jeg i St. Petersburg, hvor jeg blant annet møtte russiske offiserer og veteraner fra krigstiden. Det er en kjent sak at veteraner fra begge sider av frontlinjene, de som virkelig skjøt på og forsøkte å drepe hverandre etter beste evne, det er de som har lettest for å komme til forsoning. Til en forsoning over kameratens graver uten å stille betingelser. Det fikk jeg forståelsen av i russisk Nord Karelen for et par år siden, og i St. Petersburg fikk jeg nylig bekreftelse på disse påstander ved flere anledninger. Derimot later det til at mange etterkrigs skrivebordshauker kan ha problemer med disse tingene.

I vårt følge var også to underoffiserer fra den Norske Legion som kjempet i en frivilligbrigade i forstedene sydvest for Leningrad. Ved befaringer i frontlinjene fra 1942-43 viste russerne oss stillinger som var besatt av Legionen i 15 måneder med tildels store tap, både av norske og russiske menneskeliv. Uritzk, Uferstrasse, Rollbahn, Kiskino, Pulkowo. Det var navn som vakte tillive minner hos de to gamle krigsveteraner, både muntre og dystre minner.

«Det er underlig å se terrenget fra denne høyden i fullt oppreist stilling», sier Finn Faye-Lund fra Fredrikstad under en befaring ved frontlinjen på Pulkowo-høyden sørvest for St. Petersburg. «Dengang for 50 år siden kunne vi ikke engang stikke nesen over skyttergravskanten utenat vi fikk oss en salve fra russerne. Det er en rar opplevelse og gå her sammen som de beste venner av verden!»

I Kiskino var gruppen ledsaget av en 43-årig oberstløytnant, tidligere etterretningsoffiser i den røde Arme. Han er nå leder av organisasjonen Sentrum for Forsoning i Leningrad. Sammen med en ungdom fra den russiske søkegruppen «Tränen der Mutter» – Mødrenes tårer – viste han oss vei til frontlinjen og funnstedet av en fallen norsk legionær. Hans jordsiske levninger ligger fremdeles under et tynt torvlag der nordvest for Pulkowohøyden i påvente av et anstendig svar fra

ansvarlige norske myndigheter.

Etterat dødsmerket - nr. 386, Freiweg, Leg. Norwegen - var identifisert ved det tyske oberstløytnanten vite hva de skulle gjøre med levningene etter legionær Nils L., født 25. april 1917. Som det falt naturlig for ham, henvendte han seg for et par år siden til den norske militærattacheen i Moskva. «Det er nasjonens forrædere!» var svaret han fikk. (Das sind die Verräter der Nation!)

«Etter mitt skjønn, derimot», betrodde offiseren meg, «hvis Gud Herren skulle eksistere, så vil han avgjøre hvor skyldig i forræderi denne unge mann var. Men vår plikt er i hvert fall å underrette de pårørende. Kanskje De kan hjelpe meg?» (Undersøkelser for å formidle kontakt med eventuelle pårørende er i gang).

Sammen med en av legionærene besøkte vi den 74-årige historiker dr. Jurij Basistow i hans hjem i St. Petersburg. Også Basistow hadde bak seg en karriere som etterretningsoffiser i Den Røde Arme. Hans militære løpebane begynte med krigsutbruddet i 1941 - da han ble avbrutt i sine språkstudier og ble avsluttet i 1971, da han tok avskjed som oberst. Senere tok han doktorgraden i historie i Leningrad. Han har drevet et utstrakt forfatterskap, blant annet skrevet en 15 siders avhandling om Den Norske Legion, og foreleste mange år ved universitetet og høyere læreanstalter i Leningrad. Basistow husker godt kuldevinteren 1941 til 1942. Da satt han ofte i bitende kulde i tårnet på St. Isakskatedralen og overhørte radiokommunikasjonen mellom de tyske bombepilotene som var på tokt over byen. De opplysninger som derved ble snappet opp kunne brukes i luftvernets forsvarsstrategi. Senere ble han engasjert i psykologisk krigføring ved armestaben hvor han forfattet flygeblad som ble oversatt til norsk og sendt over til nordmennenes stillinger. Ett av dem begynte med: Ja, vi elsker dette landet...

I løpet av vår samtale kommer Basistow inn på befolkningen i de Baltiske landene. De ble splittet, sier han. Disse landene som først ble okkupert av Sovjet, stille med egne, nasjonale divisjoner i kamp mot tyskerne. Estland stilte endog med et helt armékorps.

Var disse mennesker ærlige, spør Basistow. De var ærlige. Utvilsomt. De kjempet mot «Hitler-faschismus», et ondt, totalitært, umenneskelig system, sier han.

Han kommer inn på alle de frivillige fra de tyskbesatte områder som meldte seg til kamp mot Sovjetsamveldet; baltre, nordmenn, dansker, nederlendere og

flamendere. Jeg stiller det samme spørsmål, sier han. Var disse mennesker ærlige? Ja, de var oppriktige. De trodde hovedfienden var bolsjevismen. De trodde så å si at de ved tysk hjelp ville gjenvinne sin selvstendighet. I den forstand må man oppriktig si: Ja, de var ærlige.

I sin avhandling og under samtalen har dr. Basistow ropet at han har forbausende detaljerte kunnskaper om Den Norske Legion, om overløpere, om støttetropper og om motangrep. Vi stiller spørsmålet: hvordan opptrådte legionærene foran Leningrad? I kamp? Overfor sivilbefolkningen?

Jeg kjenner ikke til noen kjennsgjeringer eller dokumentasjon som gir grunn til å si noe negativt, svarer Basistow. Men jeg vil tilløye at Den Norske Legion kjempet sammen med tyske tropper under beleiringen av en by med tre millioner mennesker. De deltok i en umenneskelig handling og visste formodentlig hvordan situasjonen var, hvordan hver dag opp til 12.000 mennesker sultet ihjel, kvinner og barn.

Jeg tror ikke man skjematisk skal sammenligne de to diktatoriske systemer, sier oberst Basistow. Ikke fordi det andre, det bolsjevistiske var det beste eller verste, men hele den demokratiske verden kjempet dengang mot Hitlerfaschismen, en forferdelig fare for menneskeheten.

I den forstand vil jeg gjenta at de frivillige nordmennenes innsats var uforståelig for oss. Men om jeg kan forstå den i dag? Ja, på en viss måte, sier Basistow som er vel orientert om at hjelp til Finland var et vesentlig element av motivasjonen for å opprette en norsk frivilliglegion.

Han fortsetter: Erfaringene fra førkrigstiden det russiske angrep på Finland, jo, det kunne helt sikkert være med på å skape antibolsjevistiske strømninger og aksjoner i Skandinavia.

Jeg tror nå, 50 år etterat krigen sluttet, er forsoningen det viktigste for de få som er i live av de tidligere fiender. For dem er forsoningen hovedsaken. Den menneskelige forsoning, først og fremst forstå det umenneskelige ved en gjentakelse. Vi må gjøre våre erfaringer, vi må skape en fredelig verden. Henvendt til den tidligere underoffiseren fra Den norske legion - i det de utveksler et fast håndtrykk, slutter pensjonert overså i Den røde Arme, dr. Jurij Wasilewitsj Basistow: Vi må leve ved siden av hverandre som gode naboer. Jeg tror det også svarer til Deres meninger, Deres forhåpninger og vår felles samvittighet!

Sven T. Arneberg